

ریشه‌یابی اعتراضات دی ماه و راهکارهای عدم تکرار آن

دکتر حسین علایی، نظامی بازنشسته و استاد دانشگاه

اعتراضات دی ماه ۱۴۰۴ از جمله اعتراضاتی است که هر از چند گاهی در ایران رخ می‌دهد. ریشه این اعتراضات را باید در چند عامل مهم جستجو کرد. شاید بتوان مهم‌ترین عامل اعتراضات مردم را در وجود نارضایتی‌های گوناگون در بخش‌های زیادی از جامعه از جمله در بین جوانان دانست.

ریشه‌های اعتراضات

نارضایتی از وضعیت معیشتی، عقب افتادن از توسعه اقتصادی، مشکلات اجتماعی، وجود مقرراتی که موجب کاهش حضور مردم در انتخابات‌های مختلف می‌شود، عدم آزادی فضای مجازی و مسدود بودن بسیاری از بسترهای ارتباطی نوین، وجود بیکاری گسترده بویژه در بین جوانان و تحصیل کردگان، جرم انگاری بسیاری از تخلفات، وجود زندانیان فراوان و برخی فسادهای اداری و رانتخواری‌های اقتصادی و سیاسی، همگی موجب ناخرسندی جامعه از وضع موجود کشور شده‌اند.

از سوی دیگر عدم امید به بهبود وضعیت کشور در آینده و نبود چشم انداز روشنی برای داشتن زندگی مناسب و همچنین افزایش مستمر فقر و نابرابری‌ها نیز از بسترهای دیگر بروز اعتراضات هستند.

از طرفی وجود تحریم‌های ظالمانه آمریکا و اروپا علیه مردم ایران، هر روز اوضاع اقتصادی کشور را بدتر می‌کند و معیشت مردم را خراب‌تر می‌نماید. طبیعی است که یکی از اهداف مهم آمریکا و اسرائیل از افزایش فشارهای تحریم‌های هوشمندانه، فروپاشاندن اقتصاد ایران است که این امر نیز موجب نارضایتی مردم شده است.

علاوه بر نارضایتی موجود که بستر مهم و اصلی بروز اعتراضات در کشور است، باید به شیوه و نحوه حکمرانی در اداره امور کشور هم اشاره کرد. این شیوه حکمرانی در حوزه‌های مختلف، تا حدود زیادی موجب تولید نارضایتی

سیستماتیک در بین بخش قابل توجهی از مردم شده است. برای مثال بهره گیری نادرست از قانون نظارت، باعث شده اکثر فعالین سیاسی کشور احساس ناخرسندی از شیوه تأیید صلاحیت‌ها و نحوه برگزاری انتخابات‌های مختلف داشته باشند و یا ساز و کار اقتصاد دولتی و قیمت‌های دستوری، موجب ایجاد نارضایتی برای اکثر فعالین حوزه اقتصاد و صنعت در بخش خصوصی شده است. همچنین ایجاد محدودیت‌های پیوسته و مستمر در اینترنت و فضای مجازی، موجب لطمات و صدمات اساسی به کسب و کارهای نوین زده است که موجب نارضایتی عمیق صاحبان کسب و کارهای دیجیتالی و نیز دانشگاهیان و فرهیختگان و دانشجویان شده است.

از طرفی عدم ارتباط مناسب و مراودات فعال بخش‌های مختلف اقتصادی، تجاری، صنعتی و علمی ایران با کشورهای پیشرفته جهان، موجب عقب ماندگی ایران در حوزه‌های مختلف تجاری و فناوری شده است.

با وجود چنین وضعیتی، برنامه‌ریزی آمریکا و اسرائیل برای بهره‌برداری از نارضایتی مردم ایران به منظور سوار شدن بر خواسته‌ها و اعتراضات آنان و اعلام رسمی آنها مبنی بر اقدام جهت کمک رسانی به معترضین ایران جهت به خشونت کشاندن اعتراضات و دعوت رسمی آنها برای حمله به مراکز دولتی و نهادهای انتظامی، امنیتی و نظامی نیز از جمله عوامل مؤثر در انحراف اعتراضات مسالمت آمیز به رفتار خشونت آمیز و ایجاد ناامنی در جامعه بوده است.

بنابراین می‌توان گفت افزایش فشارهای مختلف اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، روانی و امنیتی، موجب شده تاب آوری جامعه تا حد زیادی از دست برود و جوانان در این جامعه ناآرام با حضور در خیابانها بخواهند به تخلیه احساسات و هیجانات خود و بیان ناخرسندی‌ها پردازند.

همچنین عدم پاسخگویی مناسب و به موقع به حرف‌ها و خواسته‌های معترضین و ناکارآمدی در مدیریت بحران، موجب بروز تلفات تأسف بار در صحنه‌های خیابانی شده است که خود این کشتارها به نوبه خود، موجب ایجاد زمینه و بستر جدید برای بروز ناآرامی‌های بعدی می‌شود.

بنابراین می‌توان گفت که عوامل خارجی در ایجاد نارضایتی‌های اقتصادی در ایران، نقش اول را دارند و دولت‌های متخاصم بهترین استفاده را از وجود نارضایتی‌های مردم جهت افزایش گسل‌های داخلی می‌کنند و تلاش زیادی برای خیابانی کردن ابراز نارضایتی‌های مردم در جامعه انجام می‌دهند.

در اعتراضات اخیر هم آمریکا و اسرائیل تا حد زیادی در پشت بروز آن و نیز به خشونت کشاندن رفتار معترضین در شهرهای مختلف و حمله به مساجد، بازارها، امام زاده‌ها، کلانتری‌ها و سایر مراکز دولتی بودند.

ازسوی دیگر عوامل داخلی هم با عدم تغییر در شیوه‌های شکست خورده حکمرانی در حوزه‌های مختلف و نیز تلاش برای حفظ قدرت با بگیر و ببندها و با تکیه بر نهادهای امنیتی و انتظامی، موجبات استمرار نارضایتی‌ها را فراهم می‌آورند.

نقش مداخله خارجی در اعتراضات

وقتی بیش از یک هفته از اعتراضات گذشت، اسرائیل، رضا پهلوی را فعال کرد تا او هم به صحنه دمیدن بر ناآرامی‌ها بیاید و پیام بدهد و نقش جلودار را ایفا کند. زیرا اسرائیل سالها برای خانواده شاه، هزینه کرده است تا از آنها در زمان مناسب برای ضربه زدن به ایران استفاده کند. فراخوان رضا اسرائیلی در واقع تلاشی برنامه‌ریزی شده توسط اسرائیل بود تا مسیر اعتراضات را به سوی مداخله خارجی سوق دهد. اعلام ترامپ مبنی بر اینکه مردم در خیابانها بمانند تا کمک‌های آمریکا برسد، عملاً توطئه‌ای خطرناک برای به خشونت کشاندن اعتراضات مسالمت آمیز مردم بود که متأسفانه تا حد زیادی هم موفق شد.

نبود رهبری جریانات مخالف در داخل کشور برای هدایت اعتراضات مردم و فعال نبودن احزاب قانونی در چنین شرایطی، عملاً موجب شد خارج نشینان وابسته و مزدور بتوانند خود را به عنوان رهبران مخالفین برای مردم مطرح کنند و اهداف خود را به عنوان اهداف معترضین مطرح نمایند.

از طرفی شاید تصور ترامپ بر آن بود که اعتراضات و ناآرامی‌ها طی هفته‌ها به طول خواهد انجامید و فرصت کافی برای مداخله نظامی آمریکا فراهم می‌آید. اسرائیل هم، اسب پیر کودک شاه را زین کرده بود تا او را به ایران بازگرداند و مزدور خود را بر مردم ایران تحمیل نماید.

اما خاتمه یافتن اعتراضات در ۲۰ دی ماه و حضور گسترده مردم در راهپیمایی‌های ۲۲ دی ماه در سراسر کشور، موجب شد تا آمریکا و اسرائیل سرخورده و مأیوس شوند و نتوانند به وعده‌های خود در حمایت از آشوب و خشونت در ایران جامه عمل بپوشانند.

البته اعزام ناوهای آمریکایی به سوی آب‌های اطراف ایران، اهداف دیگری را نیز در حال حاضر دنبال می‌کند. هدف آمریکا در گسیل کشتی‌های جنگی به سوی ایران، تلاش برای تسلیم کردن ایران در حوزه غنی سازی هسته‌ای است. ترامپ می‌خواهد با بهره گیری از قدرت نظامی و زور عریان، ایران را وادار کند تا به صورت رسمی دست از

غنی سازی اورانیوم بردارد و چرخه صنعت هسته‌ای خود را به طور کامل تعطیل کند تا اسرائیل احساس آرامش کند.

البته هدف دیگر آمریکا هم روحیه دادن به عوامل اسرائیل در داخل ایران است تا شاید بتواند دوباره اعتراضات را شعله ور نماید و آنگاه اگر شرایط را فراهم دید، در ایران مداخله نظامی کند و دست به کشتار بزند.

راهکارهای کاهش امکان وقوع حوادث مشابه

به نظر می‌رسد که حاکمیت باید تلاش خود را برای تولید رضایت و خوشحال کردن مردم از طریق اتخاذ «سیاست مدارا و مهربانی» قرار دهد تا بتواند سرمایه اجتماعی خود را افزایش دهد و نگران از بروز نا آرامی‌ها نشود. بدین منظور اقداماتی به شرح زیر را می‌تواند در دستور کار خویش قرار دهد.

- ۱- واگذاری سیاست خارجی به دولت و اجازه دادن به دولت برای مدیریت خصومت آمریکا و اسرائیل با ایران
- ۲- اجازه دادن به دولت جهت انجام مذاکره مستقیم با دولت متخاصم آمریکا به منظور کنار زدن سایه جنگ از سر کشور و تلاش برای رفع تحریم‌ها و توسعه روابط با کشورهای مختلف جهان بجز با رژیم صهیونیستی
- ۳- بهره‌گیری از سیاست خارجی متوازن و بازگشت به سیاست نه شرقی، نه غربی به منظور افزایش قدرت دیپلماسی ایران و تلاش برای ایفای نقش فعال ایران در زنجیره تأمین و در زنجیره ارزش جهانی
- ۴- در دستور کار قرار دادن اجرای سند چشم‌انداز ۲۰ ساله که براساس آن ایران بایستی امسال جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری را در منطقه پیدا می‌کرد.

۵- در اولویت قرار دادن عملی توسعه اقتصادی کشور و همسو سازی تمام سیاست‌های کشور از جمله سیاست خارجی، سیاست اقتصادی، سیاست داخلی، سیاست امنیتی و سیاست قضایی کشور جهت افزایش حجم اقتصاد کشور حداقل به سه برابر

- ۶- برگزاری انتخابات آزاد، سالم و رقابتی با حذف قوانین و مقررات مخل آزادی انتخاب مردم در انتخابات
- ۷- بازنگری در قوانین و مقررات قضایی به منظور کاهش فاحش تعداد زندانیان جرائم مختلف و آزادی تمامی زندانیان سیاسی و محصورین

۸- بررسی علل میل ایرانیان بویژه جوانان و دانشجویان و تحصیل کردگان به مهاجرت از ایران و ایجاد زمینه و اعلام عفو عمومی برای بازگشت ایرانیان خارج از کشور

۹- کنار گذاشتن سیاست مسدودسازی فضای مجازی و توسعه بهره گیری از فناوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی

۱۰- تغییر شیوه‌های حکمرانی در همه حوزه‌ها از جمله تغییر نگاه امنیتی به اداره کشور به نگاه اقتصادی و توسعه‌ای و افزایش سعه صدر حکمرانان و بهره گیری از آیات نورانی قرآن از جمله آیه: رب اشرح لی صدری و یسر لی امری و نیز آیه: فیما رحمت من الله لتت لهم و لو کنت فظاً غلیظ القلب لنفضوا من حولک

۱۱- اصلاح قوانین و مقررات کشور به منظور تسهیل آزادی عمل مردم در حوزه‌های مختلف و کاهش تعداد قوانین و مقررات توسط مجلس و دولت

۱۲- تغییر اساسی در رویکرد صدا و سیما از رویکرد ایجاد واگرایی بین اقشار مختلف و تقابل در جامعه به رویکرد همگرایی و تحمل دیدگاه‌های متنوع به منظور افزایش انسجام اجتماعی

۱۳- و در پایان قرار گرفتن همه دستگاه‌های حاکمیتی «بجای خود»، یعنی عدم مداخله نمایندگان مجلس و قوه قضائیه در امور اجرایی و کاهش دستگاه‌های موازی و انسجام بخشی به امور اداری و اجرایی کشور.

ماخذ: روزنامه جمهوری اسلامی ایران، ۲۶ بهمن ۱۴۰۴

امور پژوهشی، آموزشی و ترویجی کمیسیون حقوق بشر اسلامی ایران

تاریخ انتشار در سامانه کمیسیون: ۱۴۰۴/۱۱/۲۶